

EUR GUIDE

EUROGUIDE HANDBOEK

Maatschappij & Ideologie

 Vlaamse versie

This project is co-funded by the Internal Security Fund of the European Union – **GA N° 871038**

1. Het EUROGUIDE Project en partners

Binnen het thematische kader ***Samenwonen/Gender/Maatschappij & Ideologie (inclusief Religie)***, heeft het EUROGUIDE project twee doelstellingen: 1) Het bouwen van een uitgebreide informatiestructuur in de participerende consortiumlanden. Deze informatiestructuur is enerzijds gebaseerd op interviews en workshops met professionals die in de praktijk met jongeren werken, en anderzijds relevante primaire en secundaire bronnen en onderzoek. 2) Het ontwerpen van een **Online Trainingsprogramma** dat bestaat uit:

Een **handboek** en **toolkit voor leraren en andere onderwijsprofessionals** in de vijf landen – België, Hongarije, Italië, Nederland en Zweden. Ieder handboek wordt geschreven in de zes talen uit de landen en regio's van het consortium. Dit **handboek** beschrijft verschillende discussie- en gesprekstechnieken voor op school en in de klas. Hierbij wordt gebruik gemaakt van online-samenwerkingsinstrumenten om de soorten conflicten op te lossen die voortkomen uit de omstreden maatschappelijke kwesties waar jongeren mee te maken hebben. Daarnaast beoogt dit handboek maatschappelijke cohesie en Europese waarden zoals democratie te bevorderen.

Een onlinequiz voor onderwijsprofessionals die zij samen met jongeren kunnen gebruiken. Deze quiz gaat over nepnieuws, radicale ideologieën, propaganda, extremistisch gedachten goed en controversiële verhalen.

Het overkoepelende doel van dit project is als volgt: onderwijsprofessionals zoals leraren, schoolhoofden, onderwijsbestuurders en maatschappelijk werkers, beter in staat te stellen radicalisering en polarisering onder jongeren te voorkomen en te bestrijden, op een manier die snel, effectief en consistent is en voortdurend bijgewerkt wordt.

Al meer dan twee decennia kampt Europa met toegenomen maatschappelijke polarisering door de opkomst van radicaal-rechtse partijen en religieus gemotiveerd extremisme. Onlangs is daar politiek, milieu en technologisch activisme bijgekomen, dat gedreven wordt door extreme zienswijzen, ideologieën, desinformatie en nepnieuws. Deze processen vinden ook plaats op Europese scholen, waar leerkrachten in de klas conflicten tegenkomen met een politieke of religieuze grondslag.

Vaak vinden leerkrachten en onderwijsprofessionals het moeilijk om, in de klas of in andere onderwijsomgevingen, bepaalde onderwerpen ter sprake te brengen. Onderwerpen zoals: discriminatie, xenofobie, verkiezingen, politiek, nepnieuws, digitale media, genderkwesties, kledingvoorschriften (hijab/boerka), homofobie, LHBTI-kwesties, immigratie, integratie en religie.

EUROGUIDE wil met dit handboek en de **toolkit** onderwijsprofessionals uitrusten met moderne instrumenten, om hen te helpen omgaan met de complexe radicaliserings- en polariseringsvraagstukken die zich in het klaslokaal voor kunnen doen, op een manier die inclusief en effectief is en verenigbaar is met de democratische waarden van de consortiumlanden. Bovendien beoogt EUROGUIDE het begrip voor onderwijsprofessionals in Nederland te bevorderen om hen zo beter in staat te stellen hun vak te beoefenen.

Het EUROGUIDE project wordt gefinancierd door het *European Union's Internal Security Fund* onder *Police Action Grant GA N° 871038*. Dit project wordt uitgevoerd door een consortium in vijf landen en is een samenwerkingsproject tussen de onderstaande partners uit die vijf consortiumlanden (België, Hongarije, Italië, Nederland en Zweden):

ASSNAS Direttivo Nazionale
Via Gianbattista Soria 13, Roma 00168, Italië

Centre of Expertise and Advice for Prevention and Intervention of Radicalism and Extremism (CEAPIRE)

Robert Schumanlaan 29, 2660 Antwerpen, België

Conflict and Education Learning Laboratory (CELL)
Kloosterweg 54, 6241 GB, Bunde, Nederland

Coordinamento Nazionale Comunità di Accoglienza
Via Santa Maria Maggiore 148, Roma 00184, Italië

Demokratikus Ifjúságért Alapítvány

Visegrádi utca 43-45, Boedapest 1132, Hongarije

European Foundation for Democracy (EFD)
Square de Meeûs 35, Brussels 1000, België

Het Gemeenschapsonderwijs (GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap)

Willebroekkaai 36, 1000 Brussel, België

Istituto Don Calabria

Via San Zeno in Monte 23, Verona 37129, Italië

NOMOS Centro Studi Parlamentari

Via della Scrofa 64, Roma 00186, Italië

Political Capital Szolgaltato Kft
Montevideo UT 2/C, Budapest 1037, Hongarije

OVER CONFLICT AND EDUCATION LEARNING LABORATORY (CELL)

Het *Conflict and Education Learning Laboratory (CELL)* is een in Nederland geregistreerde stichting zonder winstoogmerk. CELL is door de belastingdienst onderschreven als een stichting die zich inzet voor het bevorderen van het algemeen belang (Algemeen Nut Beogende Instelling -ANBI). Het RSIN-nummer van CELL is 856718324. Het Conflict Education Learning Laboratory is op 28 augustus 2016 in Meerssen opgericht. De stichting is geregistreerd bij de Kamer van Koophandel in Nederland onder KvK-nummer 66837073.

Postadres: Kloosterweg 54, 6241 GB Bunde, Nederland.

Telefoon: +31 6 45789055

E-mail: info@cell.foundation

De doelstellingen van CELL, zoals vermeld in haar statuten, zijn als volgt:

Het onderzoeken van de relatie tussen verdeeldheid zaiende stereotypen in schoolboeken en ander educatief materiaal, en geweld en of conflicten.

Het werken aan een internationale overeenkomst om stereotypen in lesboeken te verminderen.

Het sponsoren van het hoger onderwijs aan jongeren uit conflictlanden, zodat zij hun diploma kunnen halen verder onderzoek naar verdeeldheid zaiende stereotypen kunnen uitvoeren.

CELL's missie

Geen enkel kind mag blootgesteld worden aan het idee dat een andere persoon of groep mensen inferieur is, zeker niet in hun schoolboeken. Op het *Conflict and Education Learning Laboratory (CELL)* werken wij aan een internationale overeenkomst om verdeeldheid zaiende stereotypen in schoolboeken te verminderen. Door te werken met, en het creëren van, een actief netwerk van internationale partners, een breed scala aan deskundigen, beleidsmakers en praktijkmensen, zijn wij uniek gepositioneerd om het volgende te doen:

Het ontwikkelen en ondersteunen van onderzoek dat gebruik maakt van *state-of-the-art* onderzoeksmethodologieën om verdeeldheid zaiende stereotypen en hun verbanden met conflict en geweld - inclusief radicalisering en polarisering - te identificeren en te begrijpen.

Het creëren van een *Information Hive*; een database van primaire en secundaire gegevens over verdeeldheid zaiende stereotypen, leerboeken, radicalisering, polarisering en conflicten.

Het opzetten van seminars, werkgroepen, beleidsfora en -debatten, evenals grootschalige, internationale conferenties om de meest recente kennis uit de wetenschap en beleidsgemeenschap samen te brengen.

Het lobbyen om verdeeldheid zaiende stereotypen te verminderen in schoolboeken op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal niveau.

2. Dankwoord

Dit handboek is specifiek geschreven voor Nederland en is toegespitst op de huidige situatie ten aanzien van radicalisering en polarisering op Nederlandse scholen.

Namens het EUROGUIDE Consortium willen de volgende instanties en personen in het bijzonder bedanken voor hun hulp:

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OC&W)
Nationale Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV)
Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)
Ministerie van Justitie en Veiligheid
Hon. Jo Ritzen, Voormalig Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Johan van de Beek, De Limburger, Sittard, The Netherlands

Onze dank gaat ook uit naar alle leerkrachten, bestuurders en onderwijsprofessionals die hun waardevolle ervaringen en inzichten met ons deelden voor de totstandkoming van dit handboek.

Tot slot onze speciale dank aan de Europese Commissie voor de steun aan het *EUROGUIDE Consortium Project*. Dit initiatief zou niet mogelijk zijn geweest zonder hun bijdrage.

3. Inhoudsopgave

1. Het EUROGUIDE Project en partners	2
2. Dankwoord	5
3. Inhoudsopgave	6
4. Maatschappij en Ideologie (inclusief Religie)	7
4.1 Het identificeren van vroegtijdige alarmsignalen van maatschappelijk, ideologisch (en religieus) extremisme.....	7
4.2. Het omgaan met en de-escaleren van extremistische situaties die verband houden met de maatschappij en de ideologie (inclusief religie).....	10
4.2.1 Controversiële kwestie: COVID-19, 5G, en samenzweringstheorieën.....	10
4.2.2 Controversiële kwestie: Het verheerlijken van zelfmoordaanslagen, andere extreem gewelddadige aanslagen en martelaarschap.....	12
4.2.3 Controversiële kwestie: Antisemitisme en islamofobie	14

4. Maatschappij en Ideologie (inclusief Religie)

Dit hoofdstuk **maatschappij en ideologie, inclusief religie**, heeft betrekking op extremisme dat geworteld is in specifieke overtuigingen, dogma's of principes over hoe een samenleving moet worden georganiseerd en hoe leden van die samenleving eruit moeten zien en hoe zij zich moeten gedragen. Ideologieën kunnen worden geclassificeerd als extremistisch wanneer zij het "gebruik van geweld bevorderen om een geïdealiseerde toekomst ten gunste van een bepaalde groep te bewerkstelligen, ongeacht of deze groepsidentiteit raciaal, pseudo-nationaal of gekenmerkt wordt door individuele trekken."¹ In het verlengde daarvan discrimineren extremistische ideologieën sterk tegen degenen die zich niet conformeren, tegen mensen die als buitenstaanders beschouwd worden of tegen degenen die het niet eens zijn met de principes of overtuigingen die ten grondslag liggen aan een bepaalde ideologie of religie.

Dit deel van de *toolkit* is georganiseerd in twee delen: 1) Het identificeren, omgaan met of de-escaleren van situaties van radicalisering en polarisering. 2) Het aanbieden van een aantal parate opties aan leerkrachten en andere onderwijsprofessionals.

4.1 Het identificeren van vroegtijdige alarmsignalen van maatschappelijk, ideologisch (en religieus) extremisme

Dit eerste deel is bedoeld om leraren te helpen begrijpen of er een probleem is of niet - is dit extremistisch gedrag of zou het dat kunnen zijn? Moet ik het in de gaten blijven houden of niet? De volgende vragen worden gesteld door onder andere leraren, beleidsmakers, onderwijsdeskundigen, journalisten en mentoren met betrekking tot het identificeren van vroegtijdige alarmsignalen van extreme opvattingen over de samenleving en de ideologie (inclusief religie).

Wat zijn verschillende soorten radicalisering en polarisering die worden gedefinieerd door ideologie, inclusief religie?

- Neo-nazisme
- Xenofobie
- Islamofobie
- Antisemitisme
- Haatzaaien (on- en offline)
- Blanke dominantie groepen ('White supremacy' / 'White power')
- Salafistische islamitische groepen
- Rechts- of links-extremisme

¹ Youngblood, M. (2020) 'Extremist ideology as a complex contagion: the spread of far-right radicalization in the United States between 2005 and 2017.' *Humanities and Social Sciences Communications*. 7(49) citing the National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START) (2007) 'Profiles of Individual Radicalization in the United States (PIRUS)'. University of Maryland. Available online: <https://bit.ly/2yWtmu8>

- Milieuextremisme
- Dierenrechten-extremisme
- Anarchistisch extremisme

Deze lijst geeft slechts enkele voorbeelden van extremisme in verband met ideologie, waaronder religie.

Wat zijn de vroege alarmsignalen voor wanneer de overtuigingen en ideeën van leerlingen over zichzelf en anderen extremistisch of radicaal worden? Hoe identificeer ik deze en wat zijn verschillende kenmerken van radicaal of extremistisch gedrag die verband houden met ideologie en religie?

Plotselinge gedragsveranderingen in de klas

- Arabisch schrift of extremistische symbolen op proefwerken zonder uitleg of aanleiding.
- 'Terugtrekking' tussen de lessen met een koptelefoon en het luisteren naar religieuze lezingen, extreemrechtse of extreemlinkse propaganda.
- Voor jongens: plotseling een broek dragen die opgerold is tot ver boven de enkels, dat kan een kenmerk zijn van het salafistisch gedachtengoed.
- Voor jongens: het dragen van lange mouwen of het bedekken van de armen en het dragen van een takia (kalotje), hetgeen een kenmerk kan zijn van salafistisch gedachtengoed.
- Voor meisjes: plotseling een niqab of hijab gaan dragen.
- Het dragen van badges of insignes van bekende extreemrechtse of extreemlinkse groeperingen.
- Eisen dat de klas op gezette tijden verlaten mag worden om te gaan bidden.
- Het vermijden van contact met klasgenoten die mogelijk voedsel eten dat niet in overeenstemming is met hun geloof.
- Het stellen van ongewone vragen of verzoeken (zoals een stage in oorlogsgebied).
- Het vermijden van oogcontact, 'vervagen' naar de achtergrond, 'onzichtbaar' zijn.
- Stellen dat de evolutietheorie van Charles Darwin een 'leugen' is.
- Actief complottheorieën over wereldmachten, 5G, of vaccins verspreiden binnen en buiten de klas.

Veranderingen in gedrag buiten de school

- Plotselinge vroomheid en wens om de Koran uit het hoofd te leren.
- Het verwelkomen van niet-moslims bij islamitische feesten maar zelf weigeren om mee te doen met activiteiten tijdens christelijke feestdagen omdat deze *haram* zijn.
- Het beëindigen van vriendschappen met mensen die hun overtuigingen niet delen, bijvoorbeeld als deze niet-moslim, niet-rechts of niet-neonazi zijn.
- Het bezoeken van salafistische Koranscholen die buiten de invloed van officiële moskeeën staan.
- Openlijk onenigheid hebben met de oudere docenten in de moskee over de interpretatie van de Koran.
- Openlijk onenigheid hebben met ouders over wat een 'ware moslim' is of een 'echte Nederlander' is.
- Niet-islamitisch bankieren als *haram* beschouwen (kan zich manifesteren met het doorknippen of weggooien van bankpasjes van ouders).

- (Pop)muziek *haram* noemen en het stoppen met vroegere hobby's zoals rap/hip-hop.
- Het houden van huisdieren *makruh* (onrein) noemen.
- Proberen de ouders te dwingen te stoppen met het eten van varkensvlees of vlees.
- Proberen ouders of familieleden te bekeren tot hun ideologie.
- Praten over *takfir* (excommunicatie) van moslims die niet waardig of niet puur genoeg zouden zijn.
- Uitsluitend liefdadigheid bieden aan moslims.
- Het verheerlijken en goedpraten van zelfmoordaanslagen, terreuraanslagen, milieuaanslagen, en het uiten van de bereidheid om zelf martelaar te worden.

Online gedragsveranderingen

- Het omarmen van complottheorieën zoals 'The Protocols of The Elders of Zion'; de 11 september aanslagen zien als een inside job (georkestreerd door joden of zionisten) en geloven dat er een geheime wereldorde is (Israël en de VS) die overal die een hand in heeft.
- Onderdompeling in Facebooknieuws van predikers die door de autoriteiten als radicaal of gevaarlijk beschouwd worden.
- Het veroordelen (en te schande maken) van moslims die kerst vieren of meedoen met andere niet-moslim festiviteiten.
- Fascinatie met (en geloof in) YouTube-video's over djinn (demonen), het Boze Oog, straf in het graf, exorcisme, bezetenheid door geesten (algemeen: aantrekkingskracht tot de 'mystieke islam') en stellingen dat de Koran alle wetenschappelijke ontdekkingen van de mensheid heeft voorspeld
- Op religieuze of rechtse internetfora zoeken naar hulp voor psychische problemen.
- Op een 'knippen en plakken'-manier omgaan met de islam; memes posten met selectieve citaten uit de Koran of Hadith die passen bij een salafistisch vertoog.
- Het plaatsen van commentaar of berichten op sociale media of andere online platforms die aanzetten tot geweld
- Online-onderzoek doen naar geweren, explosieven en andere wapens en naar gewelddadige aanvallen en gebeurtenissen.
- Het online bestuderen van potentiële doelwitten (zoals een overheidsgebouw).
- Het gebruik van codewoorden of ongebruikelijke taal op internetfora of op sociale media.

4.2. Het omgaan met en de-escaleren van extremistische situaties die verband houden met de maatschappij en de ideologie (inclusief religie)

Dit tweede deel heeft als doel leerkrachten te helpen bij het omgaan met maatschappelijk en ideologisch extremisme, zodra deze situatie is vastgesteld. Hieronder worden scenario's of situaties van extremisme geschetst die onder andere door leerkrachten, beleidsmakers, onderwijsdeskundigen, journalisten en adviseurs aan de orde zijn gesteld, gevolgd door de belangrijkste obstakels en aanbevelingen.

4.2.1 *Controversiële kwestie: COVID-19, 5G, en samenzweringstheorieën*

Wat als een student, tijdens online lessen, een sterk geloof in nepnieuws over COVID-19 laat zien en bevooroordeelde standpunten te berde brengt over preventieve maatregelen, de ontwikkeling van vaccins en de lockdown?

Als gevolg van de maatregelen om de verspreiding van COVID-19 in te dammen, is het onderwijs drastisch veranderd, met de opkomst van e-learning als de voornaamste innovatie. Aan de ene kant is het een voordeel het onderwijs hiermee zo min mogelijk verstoord wordt; aan de andere kant biedt het digitale klaslokaal geen ruimte voor docenten (of ondersteunende diensten) om tekenen van radicalisering en polarisering te herkennen en de nodige ondersteuning en interventie te bieden in de kritieke beginfasen. Bovendien heeft de pandemie ertoe geleid dat leerlingen nog meer tijd online doorbrengen, waar zij blootgesteld kunnen worden aan nepnieuws, desinformatie, extremistische propaganda en complottheorieën, ook over COVID-19.

Een van de eerste en wijdverspreide 'verklaringen' voor het virus was dat het veroorzaakt wordt door de uitrol van het 5G-netwerk en dat het coronavirus werd gecreëerd om ervoor te zorgen dat mensen tijdens dit proces thuis bleven. Een tweede groep complottheorieën beweerde dat de stralingsgolven die door 5G werden uitgezonden, het immuunsysteem van mensen verzwakt - waardoor zij kwetsbaarder werden voor besmetting. Een derde groep theorieën stelde dat 5G het virus rechtstreeks overdroeg. Dergelijke theorieën verwarden de aanwezigheid van twee afzonderlijke incidenten met correlatie: de snelle uitrol van 5G-netwerken kwam op hetzelfde moment dat de pandemie toesloeg.

Buiten 5G, beweerde een vierde groep complottheorieën dat de coronaviruspandemie een dekmantel was voor een plan bedacht door de mede-oprichter van Microsoft, Bill Gates, om traceerbare microchips te implanteren in vaccins. De Bill en Melinda Gates Foundation vond het nodig om deze claims in het openbaar te ontkrachten, waarbij Bill Gates zelf de theorie afdeed als "stompzinnig" en "bizar". Een vijfde verzameling van samenzweringen beweerde dat COVID-19 was ontworpen in een Chinees biologisch-oorlogslaboratorium als een modern biologisch wapen, en was ontworpen om zich snel te verspreiden en efficiënt te doden. Ten slotte, als vertegenwoordiger van een zesde categorie, betoogden professionele complottheoretici, zoals de extreemrechtse Alex Jones van InfoWars, dat COVID-19 helemaal niet bestaat. In plaats daarvan geloven zij dat de pandemie slechts een truc is van regeringen om burgers van hun vrijheden te beroven.

André Krouwel, politicoloog en oprichter van Kieskompas, stelt dat politieke extremisten zich in Nederland eerder inlaten met complottheorieën: "Extreemrechtse mensen wantrouwen alle overheden, terwijl links gelooft in een zekere vormbaarheid van de samenleving. Links heeft ook een beetje meer vertrouwen in de wetenschap." Van de mensen die in 2017 op Geert Wilders' Partij voor de Vrijheid

(PVV) stemden, geloofde 22% dat een vaccin zou worden gebruikt als een manier om mensen met chips te implanteren. 20% van de kiezers van de Gereformeerde Politieke Partij (SGP) was het daarmee eens. Buiten de vier meest extreme partijen - PVV, SGP, Forum voor Democratie (FVD) en de Socialistische Partij (SP) - was er nauwelijks steun voor samenzweringstheorieën te vinden.²

Obstakels en uitdagingen die door de leerkrachten worden gedeeld

Het is moeilijk om te monitoren waar leerlingen op internet mee te maken hebben door de lockdown. Er is een hogere kans om online blootgesteld te worden aan rechtse en linkse propaganda, nepnieuws, desinformatie en samenzweringstheorieën, dan offline.

Leerlingen kunnen blootgesteld worden aan religieuze of extremistische boodschappen, of oproepen tot rekrutering.

De isolatie van vrienden van vrienden en leeftijdgenoten maakt leerlingen kwetsbaarder voor oproepen tot de jihad en aanverwante propaganda.

Het is in het online-onderwijs makkelijker om niet deel te nemen aan groepsdiscussies waarin nepnieuws ontkracht wordt.

Aanbevelingen

Geef opdrachten die vragen om groepsdiscussies of samenwerkingsverbanden en start projecten om de online interactie tussen de leerlingen te vergroten.

Bedenk groepsprojecten om de betrokkenheid van leerlingen te monitoren en stimuleren.

Wijs taken toe die leerlingen laten onderzoek doen en presentaties te geven die nepnieuws en verkeerde informatie ontkrachten.

Wijs leesmateriaal toe dat nauwkeurige informatie verschaft over de pandemie en andere opkomende problemen in Nederland en de rest van de wereld.

Maak gebruik van online platformen en de lockdown om sprekers van nieuwsorganisaties en sociale-mediabedrijven uit te nodigen als gastspreker (indien mogelijk).

Organiseer informele online-sessies om sociale, religieuze en andere zaken te bespreken met ouders, gemeenschapsleiders en deskundigen.

---

² Kieskompas B.V. Amsterdam, Nederland, 2020

4.2.2 Controversiële kwestie: Het verheerlijken van zelfmoordaanslagen, andere extreem gewelddadige aanslagen en martelaarschap

Hoe om te gaan met leerlingen die steun betuigen aan zelfmoordaanslagen en de gewelddadige acties van religieuze en politieke extremisten ondersteunen?

Helaas is Europa de afgelopen jaren getuige geweest van nieuwe golven gewelddadig extremisme, die onschuldige mensen het leven gekost hebben. Of het nu gaat om religieuze, etnische of politieke motieven, extremistische ideologieën verheerlijken de superioriteit van een bepaalde groepering en verzetten zich tegen een tolerantere en inclusievere samenleving. Dit stelt ons voor twee verschillende, maar verwante uitdagingen: de opkomst van gewelddadig en grensoverschrijdend extremisme enerzijds en het bestuur van deze steeds diverser wordende multiculturele samenleving anderzijds.

De oorzaken van gewelddadig extremisme complex, veelzijdig en met elkaar verweven (zie ook paragraaf 4.1 van dit handboek). Zo roepen de verhalen van Nederlandse uitreizigers die zich aansloten bij ISIS, veel vragen op:

"We hebben het leven van Madina kunnen reconstrueren vanaf het moment dat zij en haar moeder en zus in Nederland aankwamen... Alle uitreizigers waren met elkaar verbonden. Sultan (die zichzelf opblies in Bagdad en minstens 23 mensen doodde, de grootste massamoordenaar in de moderne Nederlandse geschiedenis), zijn vriendin Rezan (vermoedelijk dood op het slagveld), Aïcha, en Madina en haar kinderen bezochten dezelfde salafistische Koranschool in Maastricht".

Deze verhalen werden opgetekend in de krant *De Limburger* en in het boek *Sultan en de lokroep van de jihad* van Johan van de Beek, dat in 2017 verscheen. Centraal aan van de Beeks onderzoek staat de vraag: Hoe kan het dat vier jongeren, die in het hart van Limburg wonen, in een van de meest welvarende samenlevingen ter wereld, geradicaliseerd konden worden en zelfmoordaanslagen pleegden waarmee zij tientallen mensen doodden?

Naast het jihadisme, zijn er andere vormen van religieus extremisme waarbij aanhangers hun religieuze overtuiging gebruiken om te rechtvaardigen dat zij de democratie ondermijnen. Dit is het geval voor salafistische opruiers, die problematisch gedrag vertonen dat misschien niet tegen de wet is, maar wel in strijd is met de Nederlandse democratische waarden en deze ondermijnt. Opgemerkt moet worden slechts een minderheid van de religieuze instellingen of gebedscentra in Nederland als extremistisch kan worden bestempeld.

De AIVD heeft salafistische opruiers in het bijzonder onderzocht. Er is geconstateerd dat ondanks het feit dat zij relatief gezien een minderheid vormen, radicale salafistische aansporingen een onevenredige invloed hebben binnen de Nederlandse islamitische gemeenschap. Het gaat hierbij meestal om een jongere generatie predikers, vaak geboren in Nederland, die een buitenschoolse opleiding hebben gekregen van een oudere generatie radicale salafisten.

Sommigen van hen gingen naar de Golfregio om religie te studeren. Een belangrijke reden voor het succes van deze nieuwe radicale salafisten is dat zij in het Nederlands een strenge, eenzijdige

interpretatie van de islam prediken die aansluit bij de ervaringen van bepaalde groepen jongeren. Daarnaast bieden zij professioneel en goedkoop buitenschools onderwijs aan.³

Obstakels en uitdagingen die door de leerkrachten worden gedeeld

Het is moeilijk om de ernst van de dreiging vast te stellen op basis van een enkele leerling die zulke extreme standpunten uitdraagt.

Soms betuigen leerlingen hun medeleven een zelfmoordaanvaller die een aanslag pleegde in de context van Israëliisch-Palestijnse conflict.

Dit sentiment, zo zeldzaam als het kan zijn, komt voor bij zowel mannelijke als vrouwelijke leerlingen.

Het is belangrijk om steeds te overwegen of de situatie geëscaleerd moet worden naar de politie of andere rechtshandhavinginstanties.

Dit soort gedrag en opmerkingen komen zelden voor, maar zijn moeilijk te negeren vanwege de mogelijke gevolgen.

"Kijk wat er gebeurd is met Sultan in Limburg... hebben ze iets gemist wat ze niet hadden moeten doen?"⁴

Aanbevelingen

Moedig een dialoog in de klas aan, die rechtstreeks betrekking heeft op de kwesties en zorgen die leerlingen tot zulke extreme standpunten kunnen drijven.

Help de leerling met het zoeken naar bijstand of raad.

Betrek de schoolleiding erbij.

Afhankelijk van de situatie kan het nuttig zijn om de familie aan te spreken.

Afhankelijk van de situatie kan het nuttig zijn om de leiders van de gemeenschap aan te spreken.

---

³Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), Jaarverslag 2020

⁴ Nederlandse leraar, geïnterviewd voor EUROGUIDE Project, augustus 2020

4.2.3 Controversiële kwestie: Antisemitisme en islamofobie

Wat te doen als leerlingen antisemitische en/of islamofobe opvattingen uiten?

Sinds 2000 worden er meer en meer incidenten van antisemitisme en islamofobie geregistreerd. Decennialang werd rechts-extremisme in Nederland gekenmerkt door een neonazistische, fascistische en antisemitische ideologie. Bestaande groepen waren klein en hadden over het algemeen weinig invloed. Dit beeld is de afgelopen jaren veranderd. Andere vormen van rechts-extremisme hebben de traditionele neonazi's vervangen, hoewel deze aanwezig zijn in de marges van de samenleving. Dit betekent overigens niet dat de neonazistische ideologie volledig is verdwenen. Rechts-extremisme is een mengeling van verschillende oude en nieuwe ideologieën. De belangrijkste nieuwe ideologische variant die de afgelopen jaren in opkwam, is anti-islamisme of islamofobie gecombineerd met antisemitisme.⁵ Hierdoor nemen, ook op Nederlandse scholen, incidenten van antisemitisme en islamofobie toe.

Obstakels en uitdagingen die door de leerkrachten worden gedeeld

- Antisemitisme en islamofobie zijn gecompliceerde onderwerpen om in de klas te bespreken, omdat deze meestal door de lens van het Israëliisch-Palestijnse conflict worden bekeken.
- Leerlingen van beide partijen weigeren hierover in discussie te gaan, met elkaar of in de klas.
- Soms is er sprake van openlijke agressie tegen elkaar, als een van beide partijen weigert zich terug te trekken.
- Daarnaast richten rechtse leerlingen hun 'afkeuring' op beide groepen, wat een omgeving van driewegs-conflicten in de klaslokalen creëert, die mogelijk overlopen tot buiten de school.

Aanbevelingen

- Probeer een interreligieuze dialoog mogelijk te maken.
- Ontwerp en implementeer regelmatig oefeningen met leerlingen, om hen te leren hoe zij over moeilijke onderwerpen kunnen discussiëren.
- Nodig deskundigen op het gebied van de interreligieuze en interculturele dialoog uit om workshops te geven.
- Nodig gemeenschapsleiders uit beide groepen uit om met leerlingen te spreken, aangevuld met vervolgoedragen die verdere lectuur en uitwisseling bevorderen.
- Gebruik onderwijsmateriaal (bijvoorbeeld ontworpen door UNESCO, ODHIR) om begrip te kweken tussen leerlingen van beide kanten.
- Leerlingen die het gedachtegoed van blanke dominantie aanhangen, moeten worden ontmoedigd om een negatieve bijdrage te leveren door agressief deel te nemen aan activiteiten over antisemitisme en islamofobie.

---

⁵ AIVD, Jaarverslag 2020